

1. ВОВЕД

Една од основните претпоставки на развојот на секоја национална економија е стабилен, здрав и сигурен финансиски систем. Преку процесот на мобилизација на слободни финансиски средства и нивна алокација, финансискиот систем посредува меѓу суфицитарни и дефицитарни економски субјекти. Ефикасното извршување на интермедијарната функција, односно мобилизација на слободните финансиски средства и нивна ефикасна алокација е основна претпоставка за стабилен и одржлив стопански раст и развој. Исто така, финансискиот систем претставува трансмисионски механизам на сигналите на монетарната и вкупната економска политика и основен носител на платниот промет во секоја национална економија. Оттука, одржување на стабилен финансиски систем и спречување на појава и развој на финансиска криза е една од приоритетните задачи на носителите на економската политика во секоја земја.

Дејството на пазарните механизми во финансиската сфера само по себе не е доволно за постоење на здрав, стабилен и ефикасен финансиски систем. Во конкурентски услови во пазарна економија, настојувајќи да го максимизираат профитот, финансиските институции се стремат кон преземање високи ризици во работењето. Евентуалната материјализација на преземените високи ризици може да значи генерирање на високи загуби за финансиската институција, па дури и нејзино пропаѓање. Меѓутоа, загубите и пропаѓањето на една финансиска институција не значи ризик само за нејзините кредитори, туку претставува и опасност од предизвикување потреси и губење на довербата на финансискиот систем во целина. Со други зборови, последиците од кризата кај поодделни финансиски институции можат да поттикнат системска финансиска криза, која, по правило може да има катастрофални последици за вкупните економски текови.

Од тие причини, неопходно е постоење и почитување на супервизорски стандарди и правила на однесување на финансиските институции, кои ќе го корегираат дејството на пазарниот механизам и ќе го лимитираат преземањето на неоправдано високи ризици од нивна страна. Работењето на финансиските институции е една од најрегулираните активности во секоја национална економија. **Меѓутоа, мора да се има предвид дека постоењето на супервизорски правила и супервизорска практика по својот карактер не значи елиминирање на погрешно донесените деловни одлуки од страна на управувачките и раководните структури на финансиските институции. Битно е да се истакне дека примарната одговорност за сигурно, стабилно и законито работење на финансиските институции им припаѓа на акционерите и нивните менаџерски структури.**

Улогата на банкарската супервизија се состои во регулирање на работењето на банкарските финансиски институции преку поставување одредени правила со кои се формулирани условите за основање банкарски институции, регулирање на солвентноста и ликвидноста и минимизирање на банкарските ризици. Пропишаните супервизорски стандарди се во насока на постигнување поголем степен на транспарентност на работењето на банкарските институции, како основа за добивање реална слика за перформансите на нивното работење и степенот на преземените ризици. Притоа, супервизијата делува превентивно, но не секогаш може да го спречи пропаѓањето на банкарските институции.

Основните причини за постоење и развој на супервизија на банкарските и другите финансиски институции може да се сублимираат преку следното:

1. Спречување на појава и развој на финансиски кризи;
2. Заштита на депозиторите и јакнење на довербата во банкарскиот и вкупниот финансиски систем;
3. Минимизирање на системски ризик и спречување на негово пренесување на останатите делови на финансискиот сектор, другите сектори на економијата и воопшто сите сегменти на општественото живеење;
4. Спроведување на мерките на монетарната и девизната политика;
5. Обезбедување ефикасност во финансиската интермедијација на банкарскиот систем и негова конкурентност во поглед на понудата на квалитетни финансиски услуги.

Зачетоците на банкарската супервизија во Република Македонија датираат од втората половина на 1992 година во време кога банкарскиот систем на Република Македонија полека, но сигурно почна да добива обележја на пазарно ориентиран банкарски систем. Со тоа се наложи институционализирање на нов вид контролни механизми различни од дотогашните т.н инспекциски контроли т.е. инаугурирање на супервизорски стандарди и супервизорска контрола на банките и штедилниците во Република Македонија.

Согласно законската регулатива и институционалната поставеност, овластен супервизорски орган во Република Македонија е Народна банка на Република Македонија. Со тоа една од основните функции на Народна банка на Република Македонија е супервизија на банките и штедилниците. Супервизорската функција генерално подразбира извршување на контролни и регулативни активности.

Преку контролната функција Народна банка ја оценува усогласеноста на работењето на банкарските институции со пропишаните стандарди и правила.

Регулативната функција на Народна банка на Република Македонија се состои во пропишување на супервизорски стандарди и прудентни процедури и практики на однесување на банкарските институции.

Преку креирање на регулативната рамка, банкарската супервизија делува на неколку пунктови, кои можат да бидат групирани во два основни, и тоа:

- превенција од потенцијална нестабилност на банкарската институција уште во фазата на основање;
- пропишување на супервизорски стандарди, прудентни процедури и практики за однесување на банкарските институции, откако истите се основани и започнале со работа.

Превенцијата од формирање на нестабилна финансиска институција се постигнува преку воспоставување на униформен пристап во основањето на банкарските институции, со прецизно детерминирање на условите под кои може да се основаат тие и пропишување на минимум неопходни услови за да може едно лице да управува, односно раководи со банкарската институција.

Меѓутоа, супервизорската функција на Народна Банка на Република Македонија не престанува во моментот кога одредена банкарска институција ќе

добие дозвола за основање и работа. Напротив, оваа функција доаѓа уште повеќе до израз откако банкарската институција ќе започне со работа, со оглед на фактот што извршувањето на банкарски активности значи истовремено и преземање на одреден степен на ризик. Критериумите кои банкарската институција ги исполнува при основањето, треба да ги исполнува во текот на целокупното свое понатамошно работење и постоење.

Регулативната рамка на банкарската супервизија во Република Македонија е заснована врз меѓународните супервизорски стандарди и Основните принципи за ефикасна банкарска супервизија издадени од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија.